

EP Economie en Praktijk

Onderzoekslabs

door : Linda Zenger
fotografie : Diversen
publicatiedatum : 16 maart 2010
AWM editie : 32

Nederland wordt anders

Nieuwe opgaven, nieuwe onderzoeksmethoden

In ontwerp-opgaven wordt de rol van de gebruiker steeds belangrijker. Hetzelfde geldt voor de sociaal-maatschappelijke aspecten van bouwopgaven. Dat concluderen de onderzoekslabs die in het kader van Nederland wordt anders een aantal actuele opgaven verkenden. Om deze thema's in de ontwerp-opgaven mee te kunnen nemen, ontwikkelden de labs nieuwe ontwerp- en onderzoeksmethoden.

Tekst Linda Zenger

Op zoek naar generieke antwoorden op ruimtelijke onderzoeksvragen hebben zes onderzoekslabs in de afgelopen maanden casestudies gedaan. De resultaten van de eerste ronde van de onderzoekslabs werden op 14 januari gepresenteerd.

Op initiatief van onder andere de Rijksbouwmeester gingen de labs in oktober 2009 van start met als achterliggend idee om het creatief talent en het organiserend vermogen van jonge vakmensen niet verloren te laten gaan door de economische crisis. Dit bood de mogelijkheid om onderzoek te doen naar nieuwe opgaven. De labs maken deel uit van een groter initiatief. Binnen dit initiatief, Nederland wordt anders, worden ook ideeënprijsvragen en betaalde ontwikkelcompetities uitgeschreven en wordt het debat over de ruimtelijk herinrichting nieuw leven ingeblazen. Het doel van het initiatief is om sterker uit de crisis te komen en de opgaven van morgen te verkennen.

De onderzochte opgaven waren nog niet klaar voor de markt, omdat er nog te veel open vragen waren. De 'onzekerheid' van het prille stadium bood de onderzoekers van de labs volop ruimte voor het stellen van open vragen en het doen van experimenten. De labs kregen als opdracht mee niet alleen de specifieke onderzoeksvragen te verkennen, maar ook te zoeken

naar generieke uitkomsten. Dit verzoek heeft geleid tot nieuwe werkwijzen, waaruit nieuwe generieke uitkomsten naar voren zijn gekomen.

In alle zes onderzoeksopgaven speelden sociaal-maatschappelijke aspecten een belangrijke rol. Daarnaast heeft elk lab gekeken naar de rol en de positie van de bewoner en de gebruiker. De onafhankelijk positie van de labs heeft de dialoog met de betrokkenen vergemakkelijkt en in sommige gevallen zelfs tot een vertrouwenspositie geleid. Bovendien kenmerken de labs zich door een herpositionering en bewustwording van de rol en positie van de ontwerper.

In april gaat een tweede ronde van start, waarvan rond de zomer resultaten verwacht worden. De nieuwe onderzoeksvragen worden deze maand gepresenteerd, tegelijk met een magazine over de resultaten van de eerste ronde.—

Meer weten?

www.nederlandwordtanders.nl

Zes scenario's voor het Jaarbeursplein in Utrecht

Een van de 46 projecten in Nagele: een koffiepoint als instant ontmoetingsplaats

1

Lab Utrecht

Open mind door schieten met extreme scenario's

De gemeente Utrecht heeft de ambitie om van het noordelijk deel van het Jaarbeursterrein een nieuwe type binnenstad te maken. Het lab is gevraagd thema's te onderzoeken die voedend kunnen zijn voor de visievorming.

Om de potenties van het gebied bloot te leggen zonder te worden belemmerd door de vele belangen, heeft het Utrechtse onderzoekslab ervoor gekozen extreme scenario's op de betrokkenen af te vuren. De vele betrokkenen konden op deze denkrichtingen reageren. "Door het extreme karakter van de scenario's ontstaat een open blik", menen de onderzoekers. Omdat de scenario's er niet angstaanjagend reëel uitzien, redeneren de betrokkenen niet vanuit hun eigen belangen, maar reageren ze op de

scenario's zelf.

De reacties op de zes beeldscenario's hebben geleid tot een aantal concrete adviezen ten aanzien van integratie, dichtheid en publieke ruimte. De adviezen zijn van toepassing op het Jaarbeursterrein, maar zijn van belang voor alle binnenstedelijke verdichtingopgaven.

2

Lab Nagele

Sociaal draagvlak voor stedelijk monument

Voor Nagele is haar historische waarde van groot belang. Ook een mogelijke krimp is van invloed op de gebiedsontwikkeling.

Om de vitaliteit van het dorp te versterken, zonder de kleine gemeenschap te 'verdelen' is een aanpak gekozen, waarbij participatie de bovenaanvoert. De onderzoekers hebben zich tijdelijk in Nagele gevestigd en

hebben onder andere op wekelijkse 'koffietijdurtjes' informeel met de bewoners van gedachten gewisseld. Zonder vooringenomen standpunten en zonder plannen, volledig onbevvangen actief luisteren en vragen. Zo is een vertrouwensrelatie ontstaan, die de betrokkenheid en daarmee het sociale draagvlak vergrootte. Het lab concludeert onder meer dat het sociale netwerk net zo behouden moet blijven als het historische netwerk en dat er verder gekeken moet worden dan naar het dorp Nagele alleen.

Er zijn dan ook uitspraken gedaan over de gehele Nagelepolder. Daarbij moet de historische waarde van het dorp niet worden ontleend aan de losse objecten, maar aan het stedenbouwkundig geheel. Om een dergelijk stedelijk monument te kunnen borgen, zijn conceptuele dragers aangewezen. Deze dragers zijn ook toepasbaar voor vergelijkbare projecten. Naast de dragers zijn 46 projecten voorgesteld die de betrokken moeten prikkelen.

Een scenario voor de haven van Almere

De dynamiek van een stedelijk knooppunt zoals het Stadionpark

3

Lab Almere

Helderheid door een brede blik

Als oudste en kleinste stadsdeel van Almere is het hoog tijd dat Almere Haven zich doorontwikkelt en specialiseert. Er zijn vijf karakteristieke gebouwen aangewezen die door herbesteding en herprogrammering het centrum een nieuwe impuls moeten geven. Het lab is gevraagd hiervoor herontwikkel- en kwaliteitsstrategieën te verkennen.

In het Almeerse lab is de gekozen werkmethode meteen het eindresultaat. In plaats van met één oplossing te komen, ontwikkelde het Almeerse lab een flexibele strategie. Op basis van een analyse zijn twaalf diagnoses gesteld over onder andere de infrastructuur, de entrees van het centrum, het water, de vijf karakteristieke gebouwen, het groen. Voor elke diagnose zijn meerdere mogelijkheden tot verbetering uitgewerkt. De 'tools', de oplossingen voor deelproblemen, zijn samengebracht in een 'toolkit'. Belanghebbenden kunnen straks uit deze toolkit een aantal tools selecteren om hiermee een toekomstscenario voor Almere Haven samen te stellen. In een matrix waarin de

belanghebbenden en tools bij elkaar worden gebracht, worden de gevolgen van het versterken van een of meerdere tools zichtbaar gemaakt. De tools zijn hiervoor meetbaar gemaakt op grootte van ingreep, uitgedrukt in tijd en kosten.

Om de 'toolkit' te testen heeft het lab twee toekomstscenario's uitgewerkt. Als generieke ontwerpmethodiek vraagt de gekozen aanpak wel de nodige vrijheid. In de Almeerse casestudie bood de vrijheid in het programma de mogelijkheid de specifieke opdracht samen met de opdrachtgever te formuleren.

4

Lab Rotterdam:

Dynamisch rekening houden met sociaal-economische netwerken

Rotterdam is bezig met een studie naar de nog te bouwen Nieuwe Kuip aan de Maas. In de studie is de ambitie neergelegd voor de aanleg van een Stadionpark. De ontwikkeling van een nieuw vervoersknooppunt binnen dit park is door het onderzoekslab nader bekeken.

Het lab Rotterdam heeft haar pijlen

gericht op het in kaart brengen van de invloed van het nieuwe plangebied op haar omgeving. Omdat de casestudie een knooppunt betreft, wordt de invloed niet beperkt tot een bepaalde ruimtelijke afstand. Verschillende infrastructurele netwerken, zoals trein, metro en bus, maar ook de auto, de fiets en de benenwagen hebben elk een andere actieradius. Hetzelfde geldt voor sociale en culturele netwerken. De bakker om de hoek heeft een ander bereik, dan een skatepark of het stadion. De invloed van deze infrastructurele en sociale netwerken is niet weer te geven in afstand, maar wel in tijd. Om de sociale en ruimtelijke dimensie aan elkaar te koppelen, heeft het lab gekozen voor een spel met een toolbox als ontwerp- en communicatiemiddel. De kaarten in de toolbox bevatten de stedenbouwkundige elementen. Om de invloed van de infrastructuur en de tijd in de stedenbouw te integreren, is een dynamische kaart ontwikkeld. In afbeeldingen wordt per plandeel aangegeven wat de verschillende netwerken zijn en met tekstballonnen wordt aangegeven wat de reikwijdte is.

Op basis van het spel en de kaart is vastgesteld dat het niet de ruimtelijkheid is

De mate van verantwoordelijkheid in relatie tot cocreatie

Film heeft alle partijen in Heerhugowaard gedwongen tot heldere communicatie

die in Rotterdam Zuid voor problemen zorgt, maar sociaaleconomische factoren. De nieuwe methode heeft geleid tot vier strategieën voor het gebied in Rotterdam.

5 Lab Amsterdam

Nieuwsgierigheid en openheid voor de gebruikers

De Amsterdamse populatie bestaat voor een kwart uit jongeren en de stad wil haar vele jongeren graag betrekken. Het onderzoekslab is gevraagd te verkennen hoe cocreatie met jongeren kan worden ingezet bij de herstructurering van (semi) perifere gebieden.

Met een 'trial en error' strategie heeft het Amsterdamse lab gekeken hoe jongeren het beste benaderd en betrokken kunnen worden bij 'placemaking'. Dat de betrokkenheid van jongeren van groot belang is, was voor het lab evident: "Omdat gebiedsontwikkeling veel tijd kost, zullen de huidige jongeren de actoren in de toekomstige woonomgeving zijn." In drie casestudies is op verschillende manieren met jongeren

samengewerkt en was er sprake van een ander niveau van cocreatie. In de ene casestudie zijn de jongeren als gelijkwaardige partners betrokken, in een andere studie heeft het lab als hulpmiddel gediend voor de jongeren om hun ideeën te realiseren. In de derde casestudie zijn de jongeren letterlijk aan het werk gegaan. Het onderzoekslab heeft de jongeren in hun baan als 'junior consultant' enkel geadviseerd.

Hoewel 'de' manier om met jongeren in contact te komen niet gevonden is, hebben de verschillende samenwerkingsvormen geresulteerd in een lijvig handboek met aanbevelingen.

6 Lab Heerhugowaard:

Probleemzoekend in plaats van oplossingsgericht

De Rivierenwijk in Heerhugowaard is een zogenoemde bloemkoolwijk, een groeikern uit de jaren tachtig. Het lab is gevraagd structurele ingrepen uit te werken om de sociaaleconomische problemen, zoals verpaupering en

overlast van hangjongeren, het hoofd te bieden.

Omdat de oorzaak van de problemen niet eenduidig is, is het zoeken naar alleen ruimtelijke oplossingen niet de juiste aanpak voor de rivierenwijk in Heerhugowaard en bloemkoolwijken in het algemeen. Het onderzoekslab is op zoek gegaan naar de problemen. Deze bleken zeer divers en zowel sociaal, ruimtelijk als economische van aard. De gemeente, de woningcorporatie, de bewoners en onderzoekers en ontwerpers waren al langer elk voor zich bezig met het zoeken naar oplossingsrichtingen, elk vanuit hun eigen expertise en met hun eigen doelen en hun eigen oplossingen. Het onderzoekslab heeft de verschillende partijen voor het eerst bij elkaar gezet voor een integrale aanpak. Als communicatiemiddel heeft het lab de film gehanteerd: "Film dwingt tot helder en beknopt communiceren."

Uiteindelijk zijn er drie verschillende scenario's voor de Rivierenwijk neergelegd, waarin de openbare ruimte, het imago en de ruimtelijke structuren een rol spelen. De gepresenteerde visie is toepasbaar voor alle bloemkoolwijken waar dezelfde tendensen zichtbaar zijn.